

kunskap

intellektuella medel, att man kan skapa en atmosfär av kritisk klarhet som över längre eller kortare tid får befriande verkan. Är det så?

Den kritik som riktas mot de franska upplysningsfilosoferna är inte sällan ytlig. Man påpekar till exempel att efter encyklopedin kom franska revolutionen, en serie politiska processer som snabbt rör sig från författningsstat till totalitär militardiktatur, och att om detta är vad filosoferna åstadkom är det knappast mycket att levprisa dem för. Europa och framsteget hade mycket väl kunnat klara sig utan *terreuren* och Napoleonkrigen.

Men språnget, det alltför snabbt tagna språnget, mellan, säg, Diderots och Voltaires böcker och den franska revolutionen är ett mycket värslöst, ett äventyrligt språng. Det har bland annat till förutsättning att vi bortser från alla andra faktorer i den franska revolutionens omgivning. Det är förmodligen lika värslöst att säga att Diderot, Voltaire eller d'Alembert orsakade franska revolutionen (som väsentligen var en skatterevolt) som att påstå att Marx och Engels orsakade den ryska (som i allt väsentligt var en tysksfinansierad kupp).

Om den dolda eleganta kritiken mot vidskeplighet och skolastisk namnkunskap utan empirisk grund är ett viktigt redskap för encyklopedisterna, ryms ett annat i den instrumentella hållningen till

kunskapen. Ett av de många skadliga inflytanden som Platon har haft på västerländskt tänkande är hans föreställning om att instrumentell kunskap, till exempel om hur man bäst skor en

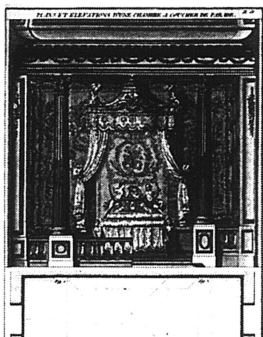
häst, på något sätt är underlägsen detta att kunna definiera en häst, formulera dess väsen. Det har naturligtvis att göra med grundläggande antaganden i Platons filosofi och är släkt med hans förakt för konst och litteratur. Platon, aristokraten, vill att det skall finnas en oföränderlig ordning bortom händelsernas ström.

Därmed tar han, som redan Aristoteles faktiskt påpekar i första kapitlet av *Metafysiken*, filosofin ett steg tillbaka jämfört med föregångarna.

SPECIELT DIDEROT bryter med denna tradition. Encyklopedin är intresserad av hur man gör saker, av hantverkarnas och byggarnas ordlösa kunskap. Spanare, ja man kunde nästan säga spioner, skickas ut i Paris vidsträckt industriella liv. För att se hur båtar byggs, hur gobelänger vävs, hur gjutfornarna till skulpturerna formas.

Efter Encyklopedin kom den franska revolutionen, men enligt artikel författaren är det lika värslöst att påstå att Diderots och Voltaires böcker orsakade omvälvningen som att hävda att Marx och Engels orsakade den ryska revolutionen. Målningen "Friheten på barrikaderna" av Eugène Delacroix 1830.

Om du undrar hur du ska gillra upp din himmelsäng - encyklopedin har svaret, liksom på de flesta andra frågor.

Resultatet blir artiklar som än i dag imponerar genom sin klarhet, sin åskådighet och naturligtvis de utomordentliga graverade illustrationerna i de speciella bildbanden.

Också detta är en frihetlig hållning. I förhållande till världen är vi inte bara betraktare, namngivare, klassificerare. Vi kan handskas med den och forma den. Denna värld är inte bara en föränderlig värld. Den är också en formbar värld.//

fattare, som älskade att framställa dagspolitiken som en rad sublimes hemligheter och vars sinne för det sagaoktiga och litet frivolt tilltalade drottningen.

EN HÖJDPOINT under hennes offentliga liv blev den Londonutställning som i sitt gaspalats i Hyde Park visade upp en rad märkvärdigheter, bland annat telegrafan. Den hänfödda Victoria besökte området flera gånger och ansåg utställningen vara mer magnifik än hennes egen kröning.

När hon dog hade det tjugonde århundradet just börjat. England var inte bara större och rikare utan också mer erfaret. Drottningen gick bort, men förmågan att hålla ihop landet med pur moderlighet gav henne evigt liv.

Under drottningens högländspläd höll sig nationen varm, har man sagt.

CARL JOHAN LIJUNGBERG

symbol för imperiet

Historia

Queen Victoria: A personal history
Christopher Hibbert
Harper Collins, 2001

Med *Queen Victoria: A personal history* ger oss den produktive Christopher Hibbert, som det brukar heta, människan bakom myten.

Vi slipper gudskelov (oombedda) inblickar i Victorias erotiska liv. Brev och dokument visar däremot en ganska lynnig person som ibland kunde bli rent hysterisk. Drottningen besteg ju tronen som mycket ung, och på ett sätt förblev hon hela sitt liv en tonåring vars starka bindning till maken, den tyske prins Albert, var den till en fadersgestalt.

Victoria sökte visa plikt känsla, disciplin och

självkontroll. Ändå hade hon mycket svårt att leva upp till dessa drag, och hon visar även flyktimpulser. I tidens anda drömde hon sig bort, köpte i Skottland det murriga slottet Balmoral där hon fick leva ostörd. Om inte andra tryckt på hade hon kanske slutat som enslig i stället för att bli den första riktigt offentliga brittiska kungligheten.

I VICTORIAS BARNDOM var ännu romantik på modet. Tillbaka till naturen! Vilda berg, stormar och öde landskap band fantasin. I religiösa frågor föredrog man "det enkla". I samhället vägledde medkänslan med de fattiga. Victoria läste Dickens och rördes av Lilla Dorrit och barnhusbarnet Oliver.

Under hennes regeringstid hann hon med tio premiärministrar, varav några uppehöll ämbetet mer än en gång. En av dessa var Benjamin Disraeli, legendomspunnet societetslejon och för-